

ศาลารัฐบาลมณฑลราชบุรี

ชื่อแหล่ง : ศาลารัฐบาลมณฑลราชบุรี

ที่ตั้ง : ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

เส้นทางเข้าสู่แหล่ง : บ้านสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ตั้งอยู่ริมถนนวรเดช ติดกับแม่น้ำแม่กลอง

สภาพภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อม :

สภาพภูมิศาสตร์ : ที่ตั้งโบราณสถานเป็นที่ราบด้านฝั่งตะวันตกของแม่น้ำแม่กลอง

แหล่งน้ำ : ทางด้านทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำแม่กลอง

ประวัติ :

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ พ้นจากตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแผ่นดินเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2416 ขณะนั้นท่านมีอายุ 64 ปี 10 เดือนเศษ ครั้นถึงวันที่ 25 ธันวาคม พ.ศ.2416 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จลงเรือไปที่บ้านเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เพื่อมอบแผ่นทองคำจารึกตำแหน่งใหม่ของท่านว่า “ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ “ พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องยศอย่างพระองค์เจ้าต่างกรม คือ เสลี่ยงงา กลดและดาบประดับพลอยลงยาและโปรดกเกล้าฯ ให้มีอำนาจสั่งการเป็นเด็ดขาดในราชการทุกอย่างทุกกรม รวมทั้งการสั่งประหารชีวิตผู้กระทำความผิดได้ด้วย

ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว หากพระองค์มีกิจธุระอะไรที่จะทรงปรึกษาหารือกับสมเด็จพระยาฯ ก็ทรงใช้วิธีให้คนถือจดหมายมาส่งยังบ้านของท่านที่เมืองราชบุรี ถึงแม้ว่าท่านสมเด็จพระยาฯ จะมีอายุกว่า 73 ปี และเจ็บป่วยมากท่านก็ยังสามารถออกความเห็นในเรื่องต่างๆที่รัชกาลที่ 5 ทรงขอคำปรึกษาได้เป็นอย่างดี

เดิมบ้านหลังนี้เป็นบ้านขนาดใหญ่ชั้นเดียว ใต้ถุนสูง สมัยนั้นนับได้ว่าเป็นบ้านหลังใหญ่ที่สุดในเมืองราชบุรี ช่วงบั้นปลายชีวิตของสมเด็จพระยาฯ ป่วยกระเสาะกระแสะมาตั้งแต่ พ.ศ.2418 ท่านจะออกมาพักผ่อนรักษาตัวที่บ้านหลังนี้เป็นเวลานานๆ ทุกปีจนถึงปี พ.ศ.2425 เมื่อท่านสิ้นชีวิต บ้านหลังนี้ก็ตกเป็นของหลวง รัฐบาลใช้บ้านหลังนี้เป็นที่ตั้งกองบัญชาการมณฑลในสมัยพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) มาเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลคนแรกของมณฑลราชบุรีเมื่อ พ.ศ.2438 จนถึงพ.ศ.2440 เมื่อโปรดเกล้าฯ ให้พระยาเพชรพิไชยศรีสวัสดิ์ (เทียน บุนนาค) มาเป็นผู้ว่าราชการเมืองราชบุรี จึงได้ย้ายที่ว่า

การเนื่องจากฝั่งซ้ายของแม่น้ำแม่กลองมารวมกับศาลาว่าการมณฑล ซึ่งในช่วงนี้อาจจะมีการต่อเติมใต้ถุนชั้นล่างและอาคารด้านหลังจนกลายเป็นบ้านสองชั้น แล้วเรียกว่า “ศาลารัฐบาลมณฑลราชบุรี”

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 เมื่อปี พ.ศ. 2465 ได้มีการสร้างศาลา รัฐบาลมณฑลหลังใหม่ขึ้น (ปัจจุบันคืออาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี) ศาลารัฐ-บาลมณฑลหลังเดิมหรือบ้านท่านสมเด็จเจ้าพระยาฯ ก็ถูกใช้ประโยชน์ต่อกันมา เช่น เป็นจวนเจ้าเมืองราชบุรี เป็นที่ตั้งของศูนย์วัฒนธรรมหญิงประจำจังหวัดราชบุรี และห้องสมุดประชาชนจังหวัดราชบุรี สำนักงานโบราณคดีและพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติที่ 1 ราชบุรี ได้ดำเนินการบูรณะซ่อมแซมบ้านสมเด็จเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ เมื่อปี พ.ศ.2540 เพื่อใช้เป็นอาคารพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติประจำเมืองราชบุรี

หลักฐานทางด้านโบราณคดี :

บ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ อาคารก่ออิฐถือปูนสองชั้นครึ่งตึกครึ่งไม้ ขนาดกว้าง 14 เมตร ยาว 19.07 เมตร หลังคาทรงปั้นหยา เครื่องไม้มุงกระเบื้องว่าว ด้านหน้ามีมุขยื่นออกมา 1 ห้อง มีเสาคอนกรีตทรงกลมที่มีลวดลายปูนปั้นประดับหัวเสาแบบกรีกรับมุขด้านบน ชั้นล่างก่ออิฐถือปูน ช่องหน้าต่างโค้งประดับด้วยเหล็กหล่อลวดลายพันธุ์พฤกษา พื้นคอนกรีตขัดผิวมันตีเส้นฝ้าเพดานเป็นกระเบื้องแผ่นเรียบ ไม้ ผนังอาคารภายนอกระหว่างชั้นบนกับชั้นล่างมีลวดบัวปูนปั้นแบ่งอาคาร ผนังอาคารชั้นบนส่วนหน้าเป็นผนังก่ออิฐถือปูน ส่วนหลังเป็นแผ่นกระดานไม้รางลิ้นด้านบนทำเป็นช่องลม ไม้สักฉลุลาย ภายในกันเป็นห้องๆ มีช่องประตูหน้าต่างแบบบานพับ พื้นอาคารชั้นบนเป็นพื้นไม้เนื้อแข็งและไม้สัก ส่วนที่เป็นมุขเป็นพื้นคอนกรีตขัดผิวตีเส้น ฝ้าเพดานเป็นไม้ตีทับแนว

การกำหนดอายุสมัย : กรุงรัตนโกสินทร์ (รัชกาลที่ 5)

การประกาศขึ้นทะเบียน : ยังไม่ได้รับการขึ้นทะเบียน

รูปแบบของแหล่งโบราณคดี : ศาสนสถานยังมีการใช้ประโยชน์

วันที่ปฏิบัติงาน : ดำรวจ 14 มิ.ย.39 บันทึก 14 ก.ค.39

ผู้สำรวจ/บันทึกข้อมูล : น.ส.พยุง วงษ์น้อย

ที่มาของข้อมูล : บ้านสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ . สุรินทร์ เหลือละมัย . วารสารเมือง

โบราณ ปีที่ 20 ฉบับที่ 2 (เมษายน-มิถุนายน) 2537